

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КУЦКІР ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 342.739; 343.12; 343.13; 343.131

343.13:342.739

**ЗАСАДА НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ;
ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І РЕАЛІЗАЦІЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

**Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
БАСАЙ Віктор Давидович,
Національний університет «Одеська
юридична академія», директор
Прикарпатського юридичного інституту

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПОПЕЛЮШКО Василь Олександрович,
Національний університет «Острозька академія»,
директор Інституту права ім. І. Малиновського;

кандидат юридичних наук, доцент
КОМАРНИЦЬКА Оксана Богданівна,
Національна академія прокуратури України,
професор кафедри нагляду за додержанням законів
при проведенні досудового розслідування

Захист відбудеться « 4 » квітня 2015 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 69005, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 3 » серпня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Із набранням чинності 20 листопада 2012 року Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) перед науковцями у галузі кримінального процесу постала ціла низка практичних та теоретичних проблем, які потребують досить ґрунтовного аналізу та теоретичного усвідомлення. На теперішній час ще недостатньо дослідженими залишаються питання реалізації засад кримінального провадження та особливостей їх застосування.

У КПК України засади кримінального провадження та їх правовий зміст вперше закріплені в окремій главі 2. Такий підхід законодавця має виключно важливе значення, оскільки засади кримінального провадження відображають сутність, зміст, структуру та форму кримінального провадження, є керівними положеннями для закріплення його завдань, побудови стадій, окремих проваджень та інститутів тощо. До того ж, вони визначаються статусом України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, яка визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним своїм обов'язком (ст. 3 Конституції України). У них знаходять своє вираження міжнародно-правові стандарти кримінальної процесуальної діяльності, що закріплені у відповідних міжнародних нормативно-правових актах.

Одним із таких керівних положень, яке закріплене у кримінальному процесуальному законі України та потребує наукового дослідження, виступає засада недоторканності права власності (ст. 16 КПК України). Дане керівне положення до моменту прийняття чинного КПК України знайшло своє відображення у ст. 41 Конституції України та активно реалізується у цивільному, господарському, земельному та інших галузях законодавства України.

Нормативне закріплення основних положень змісту засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні вимагає визначення напрямків її реалізації у правозастосовчій практиці. Так, дискусійними у кримінальному процесі залишаються проблеми елементів нормативного змісту засади недоторканності права власності, дослідження її міжнародно-правового та зарубіжного досвіду у процесі реалізації під час кримінального провадження. В силу об'єктивних факторів майже недослідженими залишаються межі реалізації засади недоторканності права власності у ході застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів, тимчасове вилучення майна, арешт майна та застава. Не дослідженими залишаються проблеми, пов'язані з реалізацією засади недоторканності права власності під час провадження слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Крім того, потребує дослідження реалізація засади недоторканності права власності у ході вирішення питання про спеціальну

конфіскацію та долю речових доказів. До того ж, ґрунтового аналізу потребує дослідження реалізації засади недоторканності права власності у ході поновлення майнових прав реабілітованих громадян та підстав і порядку відшкодування (компенсації) шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності під час кримінального провадження.

Отже, закріплення у кримінальному процесуальному законі відносно нової системи засад кримінального провадження, віднесення до неї засади недоторканності права власності, визначення нормативного змісту окремих засад кримінального провадження, в тому числі й недоторканності права власності зокрема, та порядку їх реалізації під час досудового розслідування та судового провадження обумовляють необхідність подальших наукових досліджень у цій сфері.

Науково-теоретичною базою дисертаційного дослідження стали праці провідних українських науковців у галузі кримінального судочинства. Зокрема, наукові розробки Ю.П. Аленіна, В.Г. Гончаренка, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевого, Н.С. Карпова, О.В. Капліної, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, В.Т. Маляренка, Ю.М. Мирошніченка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, В.О. Попельюшка, Д.П. Письменного, В.В. Рожової, С.М. Смокова, Т.В. Садової, Л.Д. Удалової, В.П. Шибіка, М.Є. Шумила та інших вчених стали основою для формулювання загальних положень засади недоторканності права власності та її реалізації у кримінальному провадженні.

Важливим теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці зарубіжних науковців: В. Бойльке, В.М. Бутова, Г.І. Василянської, В.М. Волженкіної, О.Г. Волеводза, М. Де Сальвіа, К.Б. Калиновського, М. Карс-Фріска, М.Ч. Когамова, Г.В. Курдової, Л.Х. Лея, Л.В. Майорової, В.М. Махова, Л. Мейер-Госнера, С.Д. Оспанова, М.О. Пешкова, О.В. Смирнова, М.Г. Стойко, Б.О. Філімонова та ін.

На теперішній час, з огляду на прийняття нового КПК України, проблемні питання, пов'язані з реалізацією засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні, набувають особливої актуальності та вимагають комплексного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту «Актуальні проблеми попередження та боротьби зі злочинністю» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» на 2011-2015 рр. (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне вивчення проблем, пов'язаних із реалізацією засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні, а також формулювання

науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Визначена мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

дослідити поняття та зміст засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні;

проаналізувати міжнародно-правовий та зарубіжний досвід забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження;

дослідити підстави і процесуальний порядок обмеження та позбавлення права власності на підставі вмотивованого судового рішення про тимчасовий доступ до речей і документів, про арешт майна та про застосування застави;

охарактеризувати підстави і процесуальний порядок обмеження права власності без судового рішення у ході тимчасового вилучення майна;

визначити межі реалізації засади недоторканності права власності у ході вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів;

дослідити підстави і порядок відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності під час кримінального провадження;

охарактеризувати порядок відновлення майнових прав незаконно засуджених громадян;

сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального закону у частині закріплення елементів змісту засади недоторканності права власності та регламентації механізму її реалізації у кримінальному провадженні.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у процесі реалізації засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є засада недоторканності права власності, її поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. За допомогою діалектичного методу поставлені завдання досліджені у динаміці та взаємозв'язку, поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність засади недоторканності права власності, визначено елементи її нормативного змісту та досліджено проблеми, пов'язані з реалізацією цієї засади у кримінальному провадженні на різних його стадіях і відшкодуванням шкоди, завданої незаконним обмеженням або позбавленням права власності під час кримінального провадження (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Застосування методу системного аналізу правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався для порівняння норм міжнародного права, кримінального процесуального права України та зарубіжних країн (підрозділ 1.2). Статистичний метод застосовувався при

вивченні та узагальненні судової практики, формуванні та обґрунтуванні висновків за їх результатами (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Соціологічний метод використовувався для отримання емпіричних даних у процесі вивчення матеріалів кримінальних проваджень (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Його застосування дозволило вивчити матеріали 180 кримінальних проваджень, розглянутих місцевими та апеляційними судами, і 324 судових рішень, розміщених в ЄРСР. У процесі дослідження використовувався метод анкетування (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3), за допомогою якого було опитано 138 слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих суддів і суддів.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників з теорії держави і права, земельного, конституційного, кримінального, кримінального процесуального, цивільного процесуального, міжнародного права, права Європейського Союзу.

Нормативну базу дослідження становлять норми Конституції України, міжнародно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини, актів законодавства України та зарубіжних країн, а також практика Європейського суду з прав людини та рішення Конституційного Суду України.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення матеріалів 180 кримінальних проваджень, розглянутих місцевими та апеляційними судами, 324 судових рішень, розміщених в ЄРСР, а також узагальнені дані анкетування 138 слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих суддів і суддів.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у кримінально-процесуальній науці України спеціальним комплексним дослідженням засади недоторканності права власності та її реалізації у кримінальному провадженні. За результатами дослідження сформульовано низку нових положень, висновків та пропозицій, які мають наукову новизну:

вперше:

досліджено межі реалізації засади недоторканності права власності під час кримінального провадження з урахуванням встановлених нормами КПК України підстав і процесуального порядку застосування його обмежень і позбавлення. Зокрема, на основі аналізу норм кримінального процесуального закону, які закріплюють підстави і процесуальний порядок тимчасового доступу до речей і документів, застосування арешту майна, застави, тимчасового вилучення майна та вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів, робиться висновок про достатність гарантій забезпечення недоторканності права власності у ході прийняття процесуальних рішень про позбавлення або обмеження права власності;

з позиції засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні досліджено інститут тимчасового вилучення майна, норми якого допускають обмеження права власності без судового рішення. Обґрунтовується, що речі, на вилучення яких під час обшуку дав дозвіл слідчий суддя, не вважаються тимчасово вилученими, на підставі чого тимчасово вилученими вважаються: при затриманні – усі речі, документи, гроші тощо; при обшуку –

речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на їх відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу; при огляді – речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу;

з урахуванням елементів нормативного змісту засади недоторканності права власності досліджено процесуальний порядок вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів. Обґрунтовується доцільність нормативного закріплення диференціації строків зберігання речових доказів залежно від кінцевого процесуального рішення у кримінальному провадженні: вони повинні зберігатися до набрання законної сили судовим рішенням, яким закінчується кримінальне провадження, а у разі закриття кримінального провадження слідчим або прокурором, за винятком випадків, передбачених частиною четвертою ст. 284 КПК України, – до набрання законної сили ухвалою суду, постановленою на підставі відповідного клопотання слідчого, прокурора, поданого у зв'язку із закриттям кримінального провадження;

удосконалено:

визначення поняття засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні, відповідно до якого це сукупність нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності фізичних та юридичних осіб, залучених до участі у кримінальному провадженні, та допускають його обмеження та позбавлення виключно на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, із забезпеченням власнику (законному володільцю) майна можливості оскарження цього судового рішення і відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у ході кримінального провадження;

визначення поняття самообмови, а також запропоновано підстави її врахування під час вирішення питання про відшкодування матеріальної шкоди. Обґрунтовується, що самообмова, яка виключає відшкодування шкоди, має бути добровільною, завідомо неправдивою, мати на меті перешкодити з'ясуванню істини й бути зафіксованою у матеріалах кримінального провадження. Самообмова, яка стала наслідком застосування до громадянина насильства, погроз чи інших незаконних заходів, не повинна бути перешкодою у відшкодуванні шкоди;

положення щодо порядку відновлення майнових прав незаконно засуджених осіб у кримінальному провадженні, зокрема, у частині повернення житла, яке належало на праві власності та було незаконно конфісковане, а також щодо неможливості фактичного відновлення корпоративних прав. Обґрунтовано, що не можуть бути повернені жилі будівлі, будинки, якщо первинному набувачу вони були передані правомірно і знаходяться у його власності або перебудовані у нежилі будівлі чи суттєво перебудовані. У разі коли конфіскована частка у статутному фонді господарського товариства була виділена у грошовій чи натуральній формі, конфісковані цінні папери (незалежно від їх виду) були реалізовані, особа може вимагати лише

компенсації їх вартості у грошовій формі. Відшкодуванню підлягає також неотримана частина прибутків або відсотків за цінними паперами;

набуло подальшого розвитку:

теоретичні положення про можливість накладення арешту виключно на майно, яке перебуває у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебуває у нього або в інших фізичних або юридичних осіб. Зокрема, додатково обґрунтовується неможливість застосування арешту щодо майна, яке належить цим фізичним та юридичним особам на праві власності та неприпустимість обмеження їх права щодо володіння та користування таким майном;

теоретичні положення про необхідність законодавчого закріплення обов'язку суду винести виправдувальний вирок у випадку, коли прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення у суді, а потерпілий не виявив бажання підтримувати його, оскільки саме виправдувальний вирок як заключний процесуальний документ судового розгляду є підставою відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні, та відповідно однією з гарантій реалізації засади недоторканності права власності.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження засади недоторканності права власності та проблем, пов'язаних із її реалізацією у кримінальному провадженні;

правотворчій сфері – для удосконалення нормативних положень засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні, у ході подальшого реформування кримінального процесуального законодавства України, удосконалення норм КПК України, а також при підготовці інтерпретаційно-правових актів;

правозастосовчій діяльності – для удосконалення процесуальної діяльності слідчих, прокурорів, слідчих суддів, суддів щодо реалізації засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні на різних його стадіях;

навчальному процесі – для вивчення нормативного курсу «Кримінальний процес України», спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій. Результати дисертаційного дослідження були впроваджені у навчальний процес Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» (акт впровадження від 16 вересня 2014 року).

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» та

обговорена на міжкафедральному засіданні кафедри кримінального права, процесу і криміналістики та кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях: П'ятій всеукраїнській науково-практичній заочній конференції «Сучасна наука: теорія і практика» (м. Київ, 27-28 червня 2014 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 11-12 липня 2014 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпропетровськ, 1-2 серпня 2014 року).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 9 публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 науковій статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, а також 3 у тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, один з яких включає три пункти, висновків, списку використаних джерел (334 найменування) і додатків. Загальний обсяг роботи складає 242 сторінки, з яких основний зміст – 196 сторінок, додатки – 8 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробленості, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, зазначаються відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

Перший розділ «Поняття та сутність недоторканності права власності як загальної засади кримінального провадження» складається з двох підрозділів, в яких досліджено поняття та зміст засади недоторканності права власності у теорії кримінального процесу та кримінальному процесуальному законодавстві, а також міжнародно-правовий та зарубіжний досвід забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження.

У підрозділі 1.1. «Поняття та зміст засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні» аналізується кримінальне процесуальне законодавство, що закріплює сутність, елементи змісту засади недоторканності права власності та механізм її реалізації. У результаті проведеного дослідження сутності засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні зроблено висновок про те, що катерорії права власності та недоторканності повинні розглядатися як єдине ціле, які

при її реалізації виступають у тісному взаємозв'язку. При цьому, терміни «непорушність» та «недоторканність» у юридичному значенні виступають як ідентичні. У зв'язку з цим варто виділяти два аспекти недоторканності права власності – право на недоторканність власності як можливість бути захищеним і недоторканність власності як реальний, фактичний стан охоронюваного державою і суспільством майна власника, яке проявляється у сукупності відносин, що відображають допустимі межі зовнішнього втручання.

На підставі аналізу норм КПК України і науково обґрунтованих позицій вчених у галузі кримінального процесу визначається структура нормативного змісту засади недоторканності права власності та її поняття. Обґрунтовується позиція про те, що засада недоторканності права власності у кримінальному провадженні – це сукупність нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності фізичних та юридичних осіб, залучених до участі у кримінальному провадженні, та допускають його обмеження та позбавлення виключно на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, із забезпеченням власнику (законному володільцю) майна можливості оскарження цього судового рішення і відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у ході кримінального провадження.

Виходячи з аналізу норм матеріального та процесуального права, обґрунтовується висновок про необхідність розуміння недоторканності права власності як міжгалузевої процесуальної засади судочинства.

У *підрозділі 1.2. «Міжнародно-правовий та зарубіжний досвід забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження»* зазначається, що забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження слід розглядати з точки зору міжнародно-правових актів і національного законодавства зарубіжних країн. При цьому, розуміючи важливість і необхідність для розвитку національного законодавства України використання накопиченого передового досвіду правового регулювання та реалізації засади недоторканності права власності, досліджуються норми конституцій зарубіжних країн та їх кримінальне процесуальне законодавство, порівнюються закріплення в них структурних елементів нормативного змісту цієї засади.

Обґрунтовується позиція про те, що при аналізі джерел міжнародного права та права ЄС щодо нормативного змісту засади недоторканності права власності, можна виділити такі основні положення: проголошення гарантованості права власності; виділення у складі права власності правомочностей володіння, користування, розпорядження; розширення об'єктного складу права власності, що підлягає захисту; акцентування уваги на балансі приватних та публічних інтересів; деталізація правил при вилученні власності в суспільних інтересах; можливість законного обмеження права власності рамками, які не порушують сутності даного права.

Забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження у зарубіжних країнах має наступні особливості: 1) закріплення засади недоторканності права власності на конституційному рівні та не включення її до кримінального процесуального законодавства в одних країнах, і навпаки, закріплення даної засади у конституціях та кримінальному процесі в інших країнах; 2) закріплення в законодавстві окремих країн засади недоторканності права приватної власності на підставі якої вказується на неприпустимість втручання в інші види власності; 3) вираження засади недоторканності права власності у нормах, які регулюють питання її захисту; 4) деталізація процедурних правил тимчасового вилучення, обшуку, арешту, конфіскації речей, предметів та майна як об'єктів права власності у кримінальному процесуальному законодавстві; 5) виділення кримінально-процесуальних норм, спеціально присвячених захисту права приватної власності; 6) вираження або закріплення цієї засади, поряд із засадою недоторканності житла.

Другий розділ «Реалізація засади недоторканності права власності під час кримінального провадження» складається з трьох підрозділів, один з яких включає три пункти, і присвячений визначенню механізму дії цієї засади у стадіях досудового розслідування та судового розгляду.

Підрозділ 2.1. «Підстави і процесуальний порядок обмеження та позбавлення права власності на підставі вмотивованого судового рішення», який складається з трьох пунктів, присвячено дослідженню змісту основних елементів нормативного змісту засади недоторканності права власності під час вилучення речей і документів у ході тимчасового доступу до них, застосування арешту майна та застави.

У пункті 2.1.1. **«Особливості реалізації засади недоторканності права власності під час вилучення речей і документів у ході тимчасового доступу до них»** зазначається, що тимчасовий доступ до речей і документів у розумінні КПК України є заходом примусового характеру, пов'язаним із втручанням у права і свободи особи щодо права власності та обумовленим потребами досудового розслідування. У ході тимчасового доступу до речей і документів обмеження права власності полягає у витребуванні речей, предметів та інших об'єктів права власності без реалізації процедури тимчасового доступу та пов'язується із їх добровільним наданням власником чи законним володільцем, а також відсутністю підстав вважати, що власник або законний володільць речей, предметів та інших об'єктів права власності намагатиметься змінити або знищити їх відразу після отримання відповідного запиту.

Для звернення із клопотанням до слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів достатньо розумної підозри про можливість зміни або знищення речей чи документів особою, у володінні якої вони знаходяться. До обставин, що складають локальний предмет доказування, відносяться: 1) факт перебування або можливості перебування речей та інших об'єктів права власності у володінні певної фізичної або юридичної особи; 2) факт того, що

речі та інші об'єкти права власності не відносяться до тих, до яких заборонено доступ (ст. 161 КПК України); 3) самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; 4) неможливість їх вилучення без застосування тимчасового доступу до речей та інших об'єктів права власності (оскільки, відповідно до частини четвертої ст. 132 КПК України, для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні); 5) необхідна форма тимчасового доступу (ознайомлення, виготовлення копій, вилучення (виїмка).

У пункті 2.1.2. *«Підстави і процесуальний порядок застосування арешту майна як способу обмеження права власності під час кримінального провадження»* вказується, що норми глави 17 КПК України закріплюють достатні гарантії забезпечення недоторканності права власності під час вирішення питання про арешт майна. Встановлені нормами кримінального процесуального закону обмеження права власності внаслідок застосування арешту майна полягають у: 1) тимчасовому позбавленні підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно до скасування арешту майна у встановленому КПК України порядку; 2) забороні для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи, у володінні якої перебуває майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном і використовувати його за умови, коли користування та розпорядження ним може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню. Такі обмеження можуть встановлювати виключно на підставі ухвали слідчого судді, суду про арешт майна з урахуванням можливого розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, розміру цивільного позову та розумності і співрозмірності обмеження права власності завданням кримінального провадження. Гарантією поновлення права власності на майно, на яке накладено арешт, виступає можливість скасування арешту майна у разі необґрунтованості його застосування та відсутності потреби у подальшому застосуванні арешту майна (у тому числі як під час кримінального провадження, так і у разі його закриття прокурором або ухвалення судового рішення, яким закінчується судовий розгляд, за наявності передбачених у кримінальному процесуальному законі умов).

У пункті 2.1.3. *«Обмеження та позбавлення права власності під час застосування застави»* зроблено висновок про те, що норми ст.ст. 182, 184–187 КПК України передбачають достатні гарантії забезпечення недоторканності права власності під час вирішення питання про застосування застави як запобіжного заходу. Встановлені нормами кримінального

процесуального закону обмеження права власності внаслідок застосування застави полягають у тому, що підозрюваний, обвинувачений або інша фізична або юридична особа (заставадавець), внісши кошти на спеціальний рахунок, позбавляються можливості користуватися та розпоряджатися ними до моменту їх повернення після припинення дії цього запобіжного заходу. Таке обмеження може встановлюватися виключно на підставі ухвали слідчого судді, суду з урахуванням визначених ст. 178 КПК України обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Позбавлення права власності на гроші полягає у зверненні застави у дохід держави і допускається на підставі судового рішення у разі: 1) невиконання обов'язків заставадавцем; 2) неявки належним чином повідомленого підозрюваного, обвинуваченого за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду без поважних причин або неповідомлення про причини своєї неявки; 3) порушення підозрюваним, обвинуваченим інших покладених на нього при застосуванні запобіжного заходу обов'язків; 4) звернення судом на виконання вироку в частині майнових стягнень застави, внесеної підозрюваним, обвинуваченим, а також заставадавцем за його згодою. При цьому у перших трьох із наведених випадків застава звертається у дохід держави повністю, а в останньому може звертатися як повністю, так і частково, залежно від розміру майнових стягнень, вказаних у вирокі суду.

У підрозділі 2.2. «Підстави і процесуальний порядок обмеження права власності без судового рішення у ході тимчасового вилучення майна» вказується, що у ході тимчасового вилучення майна обмеження права власності полягає у фактичному позбавленні підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у частині другій ст. 167 КПК України майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення. Майно, яке відповідає критеріям, визначеним у частині другій ст. 167 КПК України, повинно вилучатися незалежно від того, хто є його власником, у кого й де воно знаходиться і чи має зацікавлена особа реальну можливість ним розпорядитися, з метою тимчасового вилучення майна є унеможливлення протиправного впливу на певне майно. Тимчасово вилученими вважаються: при затриманні – усі речі, документи, гроші тощо; при обшуку – речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на їх відшукування в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу; при огляді – речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу. Таким чином, речі, на вилучення яких під час обшуку дав дозвіл слідчий суддя, не вважаються тимчасово вилученими.

Вирішення питання про те, чи є майно, яке у той чи інший, передбачений законом спосіб, потрапило до уповноваженої службової особи органу досудового розслідування, тимчасово вилученим, залежить від того, чи надавався дозвіл на його вилучення слідчим суддею. Такий висновок цілком узгоджується з положенням частини першої ст. 167 КПК України про те, що даний захід забезпечення кримінального провадження триває до вирішення

питання про арешт майна або його повернення. Тобто тимчасовість цього заходу обумовлюється його застосуванням без дозволу слідчого судді, який у разі позитивного вирішення питання про арешт майна по суті легітимізує його попереднє вилучення, чим забезпечується, зокрема, допустимість доказів, якщо вилучені предмети мають значення речових доказів у кримінальному провадженні.

У підрозділі 2.3. «Реалізація засади недоторканності права власності у ході вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів» зазначається, що норми КПК України закріплюють достатні гарантії забезпечення недоторканності права власності у ході вирішення питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів. Встановлені нормами кримінального процесуального закону обмеження права власності на матеріальні об'єкти, визнані речовими доказами у кримінальному провадженні, і гроші, цінності та інше майно, яке може підлягати спеціальній конфіскації, передбачають їх тимчасове вилучення як процесуальний захід забезпечувального характеру, що не призводить до припинення права власності. Позбавлення права власності на матеріальні об'єкти, визнані речовими доказами, і гроші, цінності та інше майно, яке може підлягати спеціальній конфіскації, допускається виключно на підставі судового рішення з урахуванням таких правил: 1) питання про спеціальну конфіскацію та долю речових доказів вирішується у кінцевому процесуальному рішенні, яке набрало законної сили (таким рішенням може виступати: під час досудового розслідування – ухвала суду, постановлена на підставі відповідного клопотання слідчого, прокурора, поданого у зв'язку із закриттям кримінального провадження, а у ході судового розгляду – судові рішення, яким закінчується кримінальне провадження); 2) питання про долю речових доказів, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких домірні їхній вартості, а також доля речових доказів у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню, вирішується у ході кримінального провадження слідчим, прокурором, судом за наявності згоди власника (законного володільця) речових доказів, а за умови відсутності його згоди – за рішенням слідчого судді, суду, яке набрало законної сили; 3) за наявності спору щодо належності речей, які підлягають поверненню, питання про них вирішується постановленим у порядку цивільного судочинства судовим рішенням, яке набрало законної сили.

Третій розділ «Реалізація засади недоторканності права власності у ході відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено підстави та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю, а також порядок відновлення майнових прав незаконно засуджених громадян.

У підрозділі 3.1. *«Підстави відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні»* зазначається, що для виникнення права на відшкодування шкоди необхідною є наявність правових підстав, що виключають кримінальну відповідальність і свідчать про невинуватість особи або ж підтверджують незаконність застосування до неї заходів процесуального примусу. Досліджуючи такі підстави, автор доходить висновку про недопустимість винесення постанови (ухвали) про закриття кримінального провадження у разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення, оскільки особа позбавляється можливості вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні. За такої ситуації суд зобов'язаний винести виправдувальний вирок.

Дослідження етимології, законодавчого визначення та правового змісту поняття «реабілітація» свідчить про те, що окремі автори (Б.Т. Безлепкін, О.В. Капліна) безпідставно звужують коло суб'єктів, які мають право на реабілітацію, обмежуючись лише випадками визнання особи невинною у вчиненні злочину взагалі. Процедура реабілітації повинна являти собою систему передбачених законом соціально-правових засобів, спрямованих на повне відновлення у попередніх правах тих осіб, яким була заподіяна шкода органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду. Тому при визначенні поняття «реабілітація» слід виходити не з факту вчинення (невчинення) злочину певною особою, а із встановлення факту заподіяння шкоди відповідним державним органом (посадовою особою). У зв'язку з цим, питання підстав та порядку відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду повною мірою охоплюються поняттям «реабілітація», яке, в свою чергу, виступає однією із форм реалізації принципу відповідальності держави перед особою у сфері кримінального судочинства.

У підрозділі 3.2. *«Порядок відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні»*, автор, дослідивши питання інформування особи про право на відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями та бездіяльністю у кримінальному провадженні, доходить висновку, що існуючий порядок повідомлення не сприяє особі у можливості реалізації нею такого права. При цьому, на думку автора, у разі виникнення права на відшкодування (компенсацію) завданої шкоди державний орган (посадова особа) зобов'язані у резолютивній частині рішення, що є підставою відшкодування шкоди, окремим пунктом зазначити про таке право особи, а також роз'яснити порядок та строки звернення особи до уповноваженого органу (посадової особи) для поновлення її порушених прав та відшкодування (компенсацію) завданої шкоди.

3 метою забезпечення права на відшкодування шкоди спадкоємцям особи, незаконно притягнутої до кримінальної відповідальності, відомості про місце проживання яких відсутні, пропонується законодавчо передбачити обов'язок державного органу (посадової особи), які винесли одне із рішень, що є підставою відшкодування шкоди, вжити заходів щодо встановлення спадкоємців померлої особи, направити їм копію відповідного рішення та повідомлення з роз'ясненням, куди і протягом якого строку можна звернутися за відшкодуванням шкоди.

Досліджуючи питання визначення розміру майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, автор підтримує позицію вчених (С.Є. Донцова, В.Т. Нора) про те, що до розміру майнової шкоди повинні включатися не лише прямі збитки, а й неотримані доходи. При цьому відшкодування шкоди в натурі (надання замість знищеної або пошкодженої речі того ж роду і якості, її ремонт тощо) не є перешкодою до відшкодування, крім того, ще й заподіяних збитків у вигляді неотриманих доходів, які особа одержала б у разі незастосування до неї відповідних заходів процесуального примусу. До збитків необхідно включати також витрати на ремонт речей, суму, на яку зменшилася вартість майна в результаті втрати початкового товарного виду та цінності, споживчих якостей, які воно мало до моменту незаконного вилучення, а також ту різницю в отриманні прибутків, що виникла у результаті часткової втрати цінності майна.

Дослідження поняття та змісту інших витрат, які підлягають відшкодуванню, дозволяє дійти висновку, що особа вправі ставити питання про відшкодування будь-яких витрачених коштів у зв'язку з кримінальним провадженням щодо неї. Це у кожному конкретному випадку дозволить уповноваженому органу (посадовій особі) враховувати реальні витрати, понесені особою.

У підрозділі 3.3. *«Порядок відновлення майнових прав незаконно засуджених громадян»* зазначається, що при вирішенні питання відновлення незаконно засудженому трудових прав, слід виходити з того, що рівноцінність наданої роботи повинна визначатися не тільки окладом, але й посадою, яку особа займала. У разі виявлення невідповідності особи займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації, втраченої за період незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, слід встановити заборону на звільнення особи з роботи з цієї підстави. При цьому, у разі виявлення втрати кваліфікації особи за період незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, роботодавець зобов'язаний встановити строк для відновлення кваліфікації із урахуванням обсягу інформації, опрацювання якої дозволить особі відновити кваліфікацію. При вирішенні питання повернення незаконно засудженому будинку або (його) частини, слід виходити з того, що питання про можливість повернення незаконно засудженій особі будинку (його частини) в натурі слід вирішувати з урахуванням правомочного проживання там громадян, більшого, порівняно з його вартістю, розміру затрат на перебудову, потреби у продовженні його використання для соціальних

потреб (дитячих закладів, лікарень тощо). Не можуть бути повернені жилі будинки, будівлі, якщо первинному набувачу вони були передані правомірно і знаходяться у його власності або перебудовані у нежилі будівлі чи суттєво перебудовані.

Досліджуючи питання відновлення корпоративних прав особи, незаконно засудженої із конфіскацією майна, автор доходить висновку про те, що особа може вимагати лише компенсації вартості конфіскованої частки у статутному фонді господарського товариства, конфіскованих цінних паперів (незалежно від їх виду) у грошовій формі. Крім того, відшкодуванню підлягає неотримана частина прибутків або відсотків за цінними паперами.

ВИСНОВКИ

Проведене з урахуванням науково-теоретичних і правових основ та судової практики дослідження засади недоторканності права власності та її реалізації у кримінальному провадженні дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Під засадою недоторканності права власності у кримінальному провадженні слід розуміти сукупність нормативних приписів, які закріплюють непорушність права власності фізичних та юридичних осіб, залучених до участі у кримінальному провадженні, та допускають його обмеження та позбавлення виключно на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом, із забезпеченням власнику (законному володільцю) майна можливості оскарження цього судового рішення і відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у ході кримінального провадження.

2. Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження реалізуються такі елементи нормативного змісту засади недоторканності права власності: 1) непорушність права власності фізичних та юридичних осіб, залучених до участі у кримінальному провадженні; 2) допустимість позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження виключно на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом; 3) допустимість тимчасового вилучення майна без судового рішення на підставах та в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом; 4) можливість оскарження судових рішень, якими до власника (законного володільця) майна застосоване обмеження або позбавлення права власності; 5) відшкодування майнової шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у ході кримінального провадження.

3. У ході кримінального провадження позбавлення або обмеження права власності можливе на підставі вмотивованого судового рішення у ході тимчасового доступу до речей і документів, застосування арешту майна та застави, а обмеження права власності без судового рішення – у

ході тимчасового вилучення майна. У всіх наведених випадках позбавлення або обмеження права власності норми КПК України закріплюють достатні гарантії забезпечення недоторканності права власності.

4. Важливою гарантією забезпечення засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні є інститут відшкодування майнової шкоди та відновлення майнових прав громадян. Незважаючи на наявність законодавчо визначеного переліку підстав та порядку відшкодування майнової шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю у кримінальному провадженні, процедура його реалізації потребує корегування, зокрема, щодо розширення переліку таких підстав, інформування особи про наявність такого права та порядку звернення за його реалізацією до уповноваженого органу (посадової особи). Законодавчо передбачено можливість відновлення трудових, житлових, пенсійних та інших прав, водночас процедура їх реалізації потребує корегування з урахуванням особливостей механізму припинення таких прав.

5. Проведене дослідження проблем реалізації засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні дозволило обґрунтувати пропозиції щодо внесення змін і доповнень до КПК України, основними з яких є такі:

а) доповнити ст. 165 КПК України частиною 5 наступного змісту: «Обов'язок виконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, які знаходяться в іншому за територіальністю місці, ніж те, де проводиться досудове розслідування, покладається на орган досудового розслідування, який територіально знаходиться за місцем розташування речей або документів, тимчасовий доступ до яких було дозволено ухвалою слідчого судді»;

б) доповнити ст. 182 КПК України частиною 12 у такій редакції: «12. Заставадавець може відмовитися від виконання взятих зобов'язань до виникнення підстав для звернення застави у дохід держави. Заставадавець звільняється від виконання взятих зобов'язань після заміни підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу»;

в) виключити п. 2 частини другої ст. 284 КПК України, а частину першу ст. 340 КПК України викласти у такій редакції: «1. Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення, викласти мотиви відмови у своїй постанові, вказавши на одну з підстав, передбачених частиною першою ст. 284 КПК України. Постанова долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам»;

г) доповнити частину першу ст. 373 КПК України положенням такого змісту: «Виправдувальний вирок ухвалюється у разі, коли прокурор відмовився підтримувати державне обвинувачення в суді, а потерпілий не виявив згоди на його підтримання».

Крім того, обгрунтовується доцільність внесення відповідних змін і доповнень до:

а) Цивільного кодексу України, в якому частини 1–7 ст. 1176 пропонується замінити однією частиною наступного змісту: «Умови, підстави та порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, встановлюються законом»;

б) Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р., в якому доцільно:

– доповнити ст. 1 частинами третьою та четвертою наступного змісту: «3. Фізична особа, яка у процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкождала з'ясуванню істини і цим сприяла вчиненню дій, передбачених частиною першою цієї статті, не має права на відшкодування шкоди.

4. Самообмова, яка стала наслідком застосування до громадянина насильства, погроз чи інших незаконних заходів, не повинна бути перешкодою у відшкодуванні шкоди. При цьому факт насильства, погроз та інших незаконних заходів має бути встановлений слідчими органами, прокурором чи судом»;

– доповнити ст. 5 частиною 2 такого змісту: «2. За відсутності відомостей про спадкоємців померлої особи, державний орган (посадова особа), які винесли одне з рішень, передбачених ст. 2 цього Закону, зобов'язані вжити заходів із встановлення спадкоємців померлої особи, направити їм копію відповідного рішення та повідомлення з роз'ясненням, куди і протягом якого строку можна звернутися за відшкодуванням шкоди».

У додатках наведено зразок анкети і результати анкетування 138 слідчих, прокурорів, адвокатів, слідчих суддів і суддів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Куцкір Г.М. Підстави і процесуальний порядок застосування застави як способу обмеження права власності під час кримінального провадження / Г.М. Куцкір // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 3. – С. 150-155.

2. Куцкір Г.М. Підстави та умови застосування арешту майна як способу обмеження права власності під час кримінального провадження / Г.М. Куцкір // Право і суспільство. – 2014. – № 6-1. – С. 194-198.

3. Куцкір Г.М. Підстави відшкодування шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у кримінальному провадженні / Г.М. Куцкір // Наше право. – 2014. – № 6. – С. 131-137.

4. Куцкір Г.М. Порядок відшкодування шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності у кримінальному провадженні / Г.М. Куцкір // Європейські перспективи. – 2014. – № 6. – С. 137-143.
5. Куцкір Г.М. Міжнародно-правовий досвід забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження / Г.М. Куцкір // Наше право. – 2014. – № 7. – С. 139-145.
6. Куцкір Г. Начало неприкосновенности права собственности в уголовном процессе Украины: сущность и нормативное содержание / Г. Куцкір // *Legea si viata: Publicatie stiintifico-practica.* – Chisinau, 2014. – S. 93-97.
7. Куцкір Г.М. Межі реалізації засади недоторканності права власності у ході застосування заходів забезпечення кримінального провадження / Г.М. Куцкір // Сучасна наука: теорія і практика: Матеріали П'ятої всеукраїнської науково-практичної заочної конференції (м. Київ, 27-28 червня 2014 року) / Партнерство «Нова освіта». – К., 2014. – С. 153-154.
8. Куцкір Г.М. Критерії визначення обсягу майна, що підлягає арешту, як гарантія забезпечення засади недоторканності права власності / Г.М. Куцкір // Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 11-12 липня 2014 року). – К.: Центр правових наукових досліджень, 2014. – С. 35-37.
9. Куцкір Г.М. Особливості врахування обставин самообмови під час вирішення питання про відшкодування матеріальної шкоди підозрюваному (обвинуваченому) у кримінальному провадженні / Г.М. Куцкір // Сучасне правотворення: питання теорії та практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 1-2 серпня 2014 року). – Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2014. – С. 87-89.

АНОТАЦІЯ

Куцкір Г.М. Засада недоторканності права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2015.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню поняття, змісту та механізму реалізації недоторканності права власності як загальної засади кримінального провадження. У роботі розкрито поняття засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні, проаналізовано міжнародно-правовий і зарубіжний досвід забезпечення недоторканності права власності під час кримінального провадження. На основі норм чинного законодавства та наукових праць учених-процесуалістів розкрито механізм реалізації засади недоторканності права власності під час кримінального провадження, досліджено підстави і порядок відшкодування

(компенсації) шкоди, завданої незаконним позбавленням або обмеженням права власності під час кримінального провадження, та охарактеризовано порядок відновлення майнових прав незаконно засуджених громадян.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального закону в частині регламентації реалізації засади недоторканності права власності у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальне провадження, засада недоторканності права власності, тимчасовий доступ до речей і документів, арешт майна, застава, тимчасове вилучення майна, спеціальна конфіскація, доля речових доказів, відшкодування майнової шкоди.

АННОТАЦИЯ

Куцкир Г.М. Начало неприкосновенности права собственности: понятие, содержание и реализация в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2015.

Диссертация посвящена комплексному исследованию понятия, содержания и механизма реализации неприкосновенности права собственности как общего начала уголовного производства.

В работе определено понятие начала неприкосновенности права собственности в уголовном производстве, проанализирован международно-правовой и зарубежный опыт обеспечения неприкосновенности права собственности в ходе уголовного производства. Раскрыто нормативное содержание начала неприкосновенности права собственности, которое включает в себя такие элементы: 1) неизбежность права собственности физических и юридических лиц, привлеченных к участию в уголовном производстве; 2) допустимость лишения или ограничения права собственности в ходе уголовного производства исключительно на основании мотивированного судебного решения, принятого в порядке, предусмотренном уголовным процессуальным законом; 3) допустимость временного изъятия имущества без судебного решения на основаниях и в порядке, предусмотренном уголовным процессуальным законом; 4) возможность обжалования судебных решений, на основании которых к собственнику (законному владельцу) имущества применено ограничение или лишение права собственности; 5) возмещение имущественного вреда, причиненного незаконным лишением или ограничением права собственности в ходе уголовного производства.

На основе норм действующего законодательства и научных трудов ученых-процессуалистов раскрыт механизм реализации начала неприкосновенности права собственности в уголовном производстве. В частности, детально определяются основания и процессуальный порядок

ограничения и лишения права собственности в ходе временного доступа к вещам и документам, применения ареста имущества и залога, временного изъятия имущества, решения вопроса о специальной конфискации и судьбе вещественных доказательств.

Особое внимание уделяется исследованию оснований и порядка возмещения имущественного ущерба, причиненного незаконным лишением или ограничением права собственности в ходе уголовного производства и порядка восстановления имущественных прав незаконно осужденных граждан.

По результатам исследования сформулированы предложения, направленные на совершенствование уголовного процессуального закона в части, регламентирующей реализацию начала неприкосновенности права собственности в уголовном производстве.

Ключевые слова: уголовное производство, начало неприкосновенности права собственности, временный доступ к вещам и документам, арест имущества, залог, временное изъятие имущества, специальная конфискации, судьба вещественных доказательств, возмещение имущественного ущерба.

SUMMARY

Kutskir G.M. The principle of inviolability of ownership: concept, content and implementation in criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation for the academic degree of Candidate of Law Sciences in Speciality 12.00.09 – Criminal proceedings and criminalistics; Forensic expertise; Operational-search activity. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2015.

The dissertation is dedicated to the study of the concept, content and mechanism of the implementation inviolability of ownership as general principle of criminal proceedings. The author discloses the concept of the principle of inviolability of ownership in criminal proceedings, analysis of international and foreign experience of ensure foreign during criminal proceedings. On the basis of the current legislation and scientific works of forensic scientists the mechanism of the implementation of the principle of inviolability of ownership during the criminal proceedings is uncovered, the grounds and procedure of compensation damage, caused by unlawful deprivation or restriction of ownership during criminal proceedings is investigated, and procedure of recovery of ownership of illegally citizens is convicted.

By the results of the investigation the proposals to improve the Criminal Procedure Law in the part that regulates the implementation of the principle of inviolability of ownership are made.

Keywords: criminal proceedings, the principle of inviolability of ownership, temporary access to objects and documents, distraintment, mortgage, temporary withdrawal of property, special confiscation, destiny of material evidence, compensation of property damage.